

Miðvikan

Miðvikan

Um føroysku talheitini og fjølmiðlarnar

Sum málhugaður hevur spurningur javnan verið havdur á lofti ímillum málahugað, um vit ikki áttu at tikið inn í mál okkara tey føroysku talheitini. Skilt verður vanligu ímillum tvínni talheiti: tey norrønu ella tey fornu/eldru talheitini, t.d. triati, fyrati, fimmti/hálvthundrað o.s.fr., og tey donsku/yngru talheitini.

Eyðsæð er, at eg ikki hava valt at skriva tey donsku/yngru talheitini. Hetta er ikki so løgið, tí frágreiðing-in er tann, at tey upprunliga eru eftir óføroyskum sniði, meðan harafturimóti tey føroysku/norrønu talheitini eru tey upprunliga og hartil røttu í føroyskum máli, tí tey halla seg upprunliga til ta norrønu málgreiðina. Hetta skal tó ikki skiljast, sum at tað ikki er óhugsandi at taka við eftir teimum donsku talheitinum, tí okkara demokratiska málstøða loyvir teimum donsku talheitinum at ferðast frítt í málinum.

Ein ósvaraður spurningur er sostatt, um vit ikki áttu at farið aftur til ta fornu talskipanina heldur enn at vit aftra okkum við at nýta upprunamálið. Tey donsku talheitini, sum hava rátt í talu- og skriftmáli føroyinga fram til dagin í dag, hava sín uppruna, tá ið føroyingar í teirri tíðini lærdu at rokna í donskum lærubókum.

Í teirri føroysku-donsku orðabókini stendur bæði hitt føroyska og óføroyska talheitið, sum møguleiki er í at velja, men tað ræður so um at duga á at skyna, annaðhvørt tú velur tað upprunliga ella tað óføroyska talheitið. »Etymologisk« ella upprunafroðliga hevði tað verið beinari, at føroyska/norrøna talheitið stóð áðrenn, og síðan tað danska, sum kundi verið uppskot mitt til Móðurmálsorðabókina (i gerð). Fyrr var mest-sum algongt í málinum, at tey fornu talheitini vóru nýtt ímillum manna, hvørs lærarar í sínari málreinsing lögdu doyn á at fáa lært næmingar sínar rættan og góðan málburð, sum næmingar teirra eisini tóku eftir, eins og undanfarnu forfedrar okkara ruddiliga sýndu ans og virðing fyri málinum. Men tá ið føroyingar tóku við eftir teirri nýggju donsku talskipanini, sum kom inn í skúlarnar, mundu bæði stældur hugur og vit skorta, tá ið norrøna talskipanin okkum so brátt fór at ganga aftur á hondina. Hetta var eitt stórt mistak, at

danskt skuldi fáa so stóra ávirkan á fornu talheitini, at føroyingar lótu seg taka á bóli og fóru undir at nýta ta donsku talskipanina. Útvarpið royndi í sínari tíð at rudda slóð fyrri hesum at fáa

máli okkara í dag.

Tað skerst ikki burtur, at donsku roknibøkurnar, ið nýttar hava verið sum frálærutílfar í føroyskum máli, hava trokað burtur tey vøkru og fornu talheitini úr

inn í málið aftur, er lættari sagt enn gjørt, tí tað veldst møgulega um eina grundleggjandi skipan, ið gjørd eigur at verða, til tess at hon við framtíðini í huga má bünast og festa rót innan

at lagt á hin bógvin og farið aftur til føroysku/norrønu talheitini, ella varðveitt verandi talskipan? Ella hvat heldur Móðurmálslærarafelagið ella Málnevndin um henda spurning? Svar fært

fatan av. Sum vera man, hava fjølmiðlarnir eisini havt sína miklu ávirkan, at donsku talheitini av sjálvs-vild hava fingið friar ræsur í føroyskum máli.

Tey útlendsku bløðini (t.e. tey donsku) og sjónvarpsrásirnar, sum alt meir er vorðin dagligur kostur føroyinga, hava verið máli okkara fyrri dyggum ágangi. Síðan útvarpið á sinni slepti tí norrønu talskipanini, er sjónvarpið seinni komið inn í myndina við nógvum donskum tekstum, sum málsliga hava elvt til máttmikka ávirkan. Alt síðan sjónvarpið miðskeiðis í áttatiárinum varð stovnað og í byrjanini hevði sam-sending við danska sjónvarpið, mundi tað mongum skurrað í oyra, at sum máls-liga ómettandi føði mangan fekk steinar fyrri breyð.

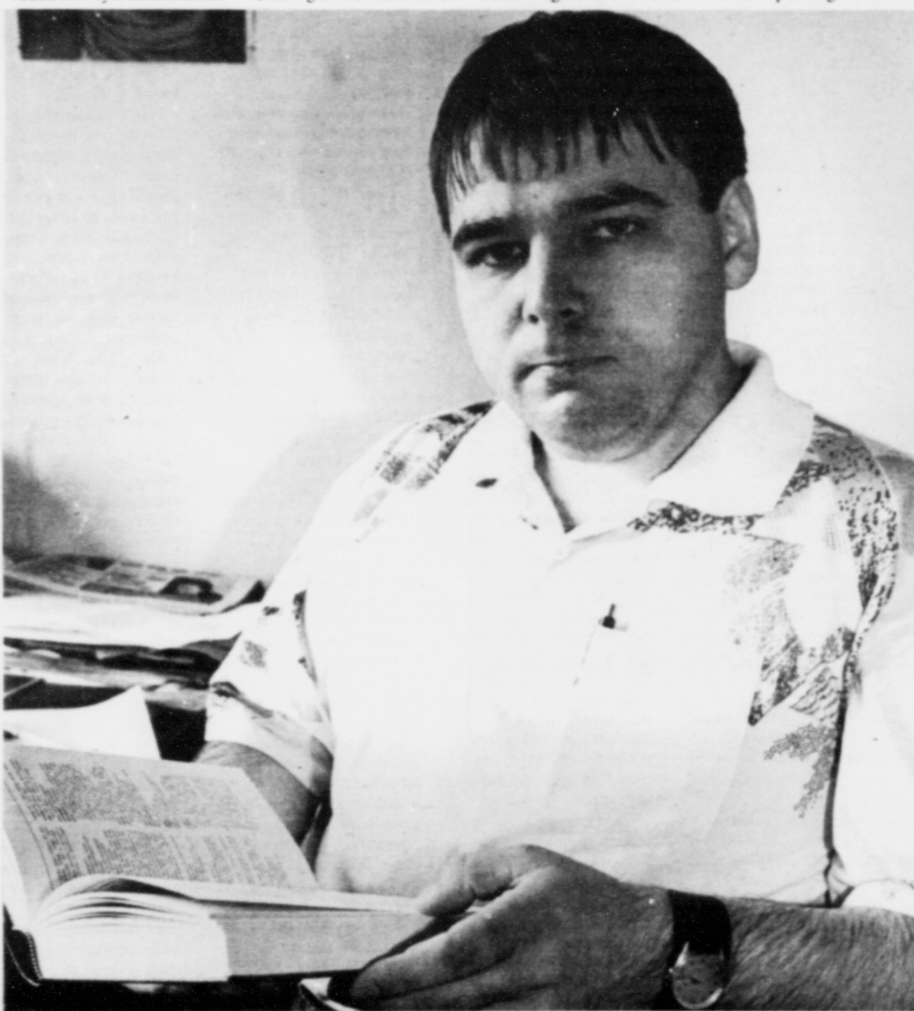
Hóast tey donsku talheitini altíð hava verið vanlig ímillum manna, hava vit valla givið okkum far um tey, men tó eru, síðan sjónvarpið varð stovnað, nógvar kvikar og málsligar abøtur framdar í máli okkara, sum sjónvarpið eins og útvarpið hevur verið við til at leggja rygg til at menna føroyskt mál, sum er eitt mergjað mál.

Ymist er, sum málstøðan er her á landi, men týðning-armikið er kortini, at tveir so týðandi fjølmiðlar sum útvarpið og sjónvarpið í felag - og ikki at gloyma tíð-indablaðið teirra á baki - áttu at havt gingið á odda, skulu føroysku talheitini vinna størri frama og týðning í málinum.

Nevnast kann, at hjá flestum man tað tykjast harmiligt, at sjónvarpið við nær-um hægsta sjónvarpsgjaldi í heiminum ikki sendir tíð-indi úr nærmastu grannatjóð okkara, Íslandi, har flestu av landsmonnum okkara hava arbeiði og røð út undir Íslandi, meðan allar hinar sendingarnar úr Norðurlondum verða væl varpaðar út. Óivað hevði tað stímbro-áð okkum bæði gjøgnum oyru og eygu - hevði sjónvarpið havt upprunatekstin undir sendingunum: »Grannum okkara«.

Væl vita vit, at tað figgjarliga státt ikki veit væl við í landi okkara í dag, men tað átti ikki at forðað sjónvarpinum at víðkað um sínar sendingar úr Norðurlondum, har upprunamálið átti at staðið undir.

Róðin Thomsen

fornu talskipanina inn aftur í málið, men nøkur ár senni - eftir tað at útvarpið varð stovnað - megnaði tað heldur ikki at fremja tað bragð, sum vit kunnu kalla fyrri føroyska málreikt, men mátti í staðin lúta fyrri teirri donsku talskipanini. Spell at so varð, tí óivað hava tey norrønu talheitini ljóðað væl og vakurt í oyra, tí tey eru upprunalig. Høvdu vit ikki havt slept teimum úr málinum og ikki latið okkum ávirkað málsíðvenju dana, høvdu vit valla havt givið okkum far um, hvussu vakurt fornu talheitini høvdu ljóðað í

máli okkara; men tó eiga vit ikki at hava illbatan av, at danir eiga heiðurin fyrri týningina av fornu tølunum, tí upprunliga eru tað vit fyrstir vóru, ið tóku undir við teirri donsku talskipanini sum fyrirmynd, og sostatt mega vit tí eisini taka okkum um reiggj, skulu vit fara undir at nýta upprunaskipanina aftur, tí eingin ger tað fyrri okkum, um vit ikki sjálvir ganga á odda, máli okkara at frama.

Hetta, at vit kanska áttu at roynt at farið undir at fingið føroysku talheitini

skúlagað.

Eyðvitað er, at nógv í dag verður kravt av skúlum okkara, men eyðvitað lættari hevði tað verið at fingið upprunaskipanina inn aftur í t.d. skúlarnar, tí tá høvdu næmingarnir verið betur førir fyrri at fest seg við talskipanina á upprunamálinum, og ikki um at tala hjá teimum mongu, sum dagliga arbeiða við teldum, at leikandi lættari hevði verið at sláa inn tølina í teirra raðfylgju, tey stóðu. Ein ósvaraður spurningur kundi verið, hvat t.d. fólkaskúlin heldur, um vit heldur áttu

tú valla. Átti tað ikki at verið fyrri neyðini, at vit ósmæðin so brátt tóku at rumsast úr svøvnkemmu dana og sýndu grannum okkara fyrri vestan uppiborna og sømiliga virðing?

Hetta skal tó ikki skiljast, sum at eg eri imóti teim donsku talheitinum ella tí danska málinum, tí danskt mál eigur eins og onnur mál eisini at lærast væl og virðiliga.

At stríðast fyrri føroyskum máli er ikki tað sama sum at vera imóti donskum, sum ein stórir partur av fólkum okkara hevur ta rangvørgu